

מבוא

צוות לשון והבעה לכיתות ז'–י"ב באגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים פיתח שלושה דגמי הוראה לשיעורי הבעה שעיקרם הבניית תהליך הכתיבה בהתבסס על קריאה וניתוח של טקסטים.¹

כתיבה: **רונית גדיש, ניצה פרילוק, ד"ר רחל רוזנר**. מרכזת הצוות: **סימה אוסטר-חרוב**.

דגמי ההוראה:

דגם 1: האם העברית זקוקה להגנה? (עמ' 114 להלן)

דגם 2: המרשתת – מציאות חדשה? (עמ' 139 להלן)

דגם 3: מולדת – בית, ארץ מדינה (התפרסם באתר תכנית הלימודים עברית).²

הנושאים שנבחרו מעלים סוגיות מרכזיות ומרתקות במציאות חיינו. מעמדה של **העברית** בת ימינו מתקשר הן ללימודי הלשון הן לשאלות רחבות של תרבות וזהות יהודית וישראלית. מהפכת **המרשתת** שאנו עדים לה מחוללת תמורות מפליגות בחברה האנושית ומשפיעה על חיי כל פרט בתחומים רבים. היחס אל **המולדת** מעלה היבטים פילוסופיים וקיומיים של קשר למקום, של זהות ושל מחויבות לאומית, חברתית ותרבותית. העיסוק בנושאים אלו, על השאלות הערכיות הכרוכות בהם, יש בו עניין לא רק לשיעורי הבעה אלא גם מעבר להם – בשיעורי חינוך וחברה, במסגרות פורמליות ולא פורמליות.

דגמי ההוראה מבוססים על מיומנויות הקריאה וההבנה של טקסטים מסוגים שונים הנרכשות בשיעורי הבנת הנקרא ובהזדמנויות אחרות, ועל מיומנויות הכתיבה הנרכשות במסגרת שיעורי הבעה.

תהליך הכתיבה המוצע כאן הוא תהליך מורכב הכולל קריאת טקסטים, ניתוחם והערכתם; עמידה על הזיקה ביניהם; חיפוש ובחירה של טקסטים נוספים המתאימים לנושא הכתיבה; סיכום ומיזוג של טקסטים; ניסוח נושא הכתיבה; ולבסוף כתיבת מאמר עצמאי המבוסס על הטקסטים, ושואות בו לידי ביטוי דעותיו וראייתו של הכותב. בתהליך זה משולבים יחדיו לימוד נושא והסתמכות על מקורות מצד אחד, ומחשבה עצמאית ומקורית על נושא הכתיבה ויצירת טקסט מגובש ובעל קול אישי מצד אחר.

¹ הדגמים נכתבו לצורך המיזם "הבעה והערכתה באמצעות תיק עבודות". פרטים על המיזם ראו באתר המפמ"ר: http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Mazkirut_Pedagogit/Ivrit/ChativaElyona/Hmeyzamim/Haaracha.htm

² cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Tochniyot_Limudim/Ivrit/Digmey/Moledet

התהליך ושלביו

א. המאמרים הראשיים : נקודת המוצא לכתיבה היא קריאה של מאמר או שני מאמרים בנושא; ניתוח המאמר או המאמרים בעזרת שאלות כלליות בהבנת הנקרא ושאלות הערכה וביקורת. בכל דגם מוצעים שני מאמרים ראשיים, ועם זאת אפשר להסתפק בשלב זה במאמר אחד – וזאת לפי צורכי הכיתה ובחירת המורה.

ב. טקסט נוסף : התלמידים יבחרו מאמר או טקסט נוסף בנושא. הם יוכלו לבחור מן המאמרים והטקסטים המוצעים בדגם או למצוא טקסט בכוחות עצמם. עליהם לבדוק את נקודות הזיקה בין המאמר הראשי (או המאמרים הראשיים) ובין הטקסט הנוסף. יש יתרון לבחירת כמה טקסטים, ומסוגים שונים – טקסט מן המקורות, אמרות כנף, נתונים מספריים, מסה אישית, ואף שיר או סיפור.

ג. ניסוח נושא הכתיבה : כל תלמיד יתמקד בהיבט מסוים של הנושא הרחב, וינסח נושא לכתיבה – בדגם טיעון או בדגם כתיבה אחר – בזיקה לטקסטים שקרא. בכל דגם הוראה מוצעת הדרכה לבחירת הנושא ולפיתוחו, לרבות רשימת נושאים אפשריים.

ד. הכתיבה : התלמידים יכתבו מאמר וייתנו בו ביטוי למה שקראו ולמדו מן המאמרים והטקסטים שעסקו בהם בשלבים הקודמים. הכתיבה תלווה בבקרה עצמית ובמפגשי הערכה עם המורה באמצעות תיק עבודות.

על "הערכת הכתיבה בדגש על התהליך" ראו להלן עמ' 164.

מבנה הדגמים

הטקסטים הראשיים – שני מאמרים העומדים במרכזו של הדגם

חלק ראשון: לתלמיד

א. שאלות הבנה כלליות

ב. שאלות הערכה וביקורת לכל אחד מן הטקסטים

ג. שאלות על הזיקה בין הטקסטים.

חלק שני: הרחבה למורה

א. סקירה והערכה לשני הטקסטים; דברים אחדים על הזיקה ביניהם.

ב. טקסטים נוספים ותקציריהם

ג. הדרכה לבחירת נושא לכתיבה ולפיתוחו.